
MARIA BOŻENA KUCZYŃSKA

EUGENIUSZ BODO – AKTOR – ŻYCIE JAK W BAJCE I ŚMIERĆ W SOWIECKIM ŁAGRZE

Lata 20. i 30. XIX wieku często określa się jako szalone. Co prawda społeczeństwo było wymęczone długą wojną, ale po odzyskaniu niepodległości ochoczo przystąpiło do odbudowy materialnej i kulturalnej kraju, nie tylko ze zniszczeń wojennych; organizowano nowe struktury państwowe. Była bieda, jednak panował optymizm, ludność cieszyła się z odzyskanej wolności. Szybko rozwijał się przemysł i gospodarka, Przywódcy polityczni postawili nie tylko na gospodarkę, rozwijało się szkolnictwo, powstawały ośrodki kulturalne, w tym teatry a z czasem także produkcja filmowa. W dużych miastach takich jak Warszawa, Lwów, Kraków, Wilno powstawały m.in. teatry, kabarety, kina. Duży wkład w rozwój życia teatralnego a także kinematografii wniósł Teodor Junod, ojciec Eugeniusza Bodo.

Eugeniusz Bodo¹ to jeden z najpopularniejszych aktorów międzywojennego polskiego kina; był także reżyserem, tancerzem, piosenkarzem i producentem filmowym. Właściwe jego nazwisko to Bohdan Eugène Junod. Urodził się 28 grudnia 1899 r. w Genewie, Jego ojciec, Teodor Junod, z wykształcenia inżynier ponoć pochodził z francuskiej arystokratycznej rodziny osiadłej w okresie wojen napoleońskich w Szwajcarii; był wyznania ewangelickiego². Matka – Jadwiga Anna Dorota Dylewska była szlachcianką z Mazowsza, katoliczką. Eugeniusz przyjął religię swego ojca. Teodor Junod zafascynowany był nowym wynalazkiem, jakim było nieme kino. Podróżował po Cesarstwie Rosyjskim organizując pokazy filmowe. W 1903 r. Junodowie osiedlili się w Łodzi, gdzie otworzyli kino i Teatr Iluzji „Urania” z salką na 30 osób (ul. Piotrkowskiej 21). W 1907 r. Junodowie zbudowali drewniany budynek kino-teatralny u zbiegu obecnych ulic Piotrkowskiej i S. Jaracza, do którego przenieśli Teatr „Uranie”. Żona T. Junoda w pobliżu, przy ul. Piotrkowskiej otworzyła restaurację „Masque”. Bodo zadebiutował na deskach teatru „Urania”, prawdopodobnie jako „10-letni kowboj Bodo – cudowne dziecko XX wieku”. Imię kowboja stało się artystycznym pseudonimem artysty.³

¹ „Bodo” – to jego pseudonim sceniczny i pochodzi od pierwszych sylab imion: jego pierwszego imienia (Bohdan) i matki (Jadwiga Anna Dorota). Aktor przez całe życie zachował obywatelstwo Szwajcarii (co przyczyniło się do jego śmierci).

² A. Gronczewska, *Amant Eugeniusz Bodo*; <https://polskatimes.pl/autorzy/anna-gronczewska/au/56401/12>

³ W. Pierzchała, A. Magnuszewska, „Tu w Łodzi debiutował słynny amant filmowy. W podwórku stał kino-teatr „Urania”, należący do ojca Eugeniusza Bodo”;

Eugeniusz Bodo
ze swoim psem Sambem;
[https://pl.wikipedia.org/
wiki/Eugeniusz_Bodo](https://pl.wikipedia.org/wiki/Eugeniusz_Bodo)

Rodzice byli niezadowoleni z jego występów albowiem przeznaczili synowi inną, bezpieczniejszą i bardziej stabilną drogę życiową. Marzyli, żeby został lekarzem. Ich oczekiwania nie doczekały się spełnienia. Osiemnastoletni syn uciekł z domu i zaangażował się do teatryku „Apollo” w Poznaniu. Skrajna bieda nie pozwalała mu na stworzenie własnego repertuaru; co jednak nie przeszkodziło mu w odniesieniu pierwszych sukcesów i w wyjeździe do Warszawy.

W 1917 r. występował już jako piosenkarz i tancerz na scenach teatrów rewiowych Poznania i Lublina, a potem w Warszawie; m.in. w kabaretach: „Qui Pro Quo”, „Morskie Oko”, „Cyganeria” i „Cyrulik Warszawski”. W 1925 r. zadebiutował w filmie „Rywale” i od tego momentu rozpoczęła się jego popularność. Ogółem zagrał w ponad 30 filmach. Śpiewane przez niego piosenki stawały się w Polsce szlagierami.

Bodo uważany był za człowieka dowcipnego i szarmanckiego, co przysparzało mu wiele wielbicieli. Przez kilka lat był związany z aktorką Norą Ney. Potem miał ożenić się z ekscentryczną, czarnoskórą aktorką-amatorką, Tahitanką Reri (Anne Chevalier). W 1934 r. obsadził ją w filmie „Czarna perła”. Mieszkali przy ul. Marszałkowskiej. Ostatecznie, z powodu różnic kulturowych i nadużywania alkoholu przez narzeczoną, do małżeństwa nie doszło⁴.

[w:] „Polska. Dziennik Łódzki”. 26-27 X 2013, nr 251, s. 6; https://pl.wikipedia.org/wiki/Eugeniusz_Bodo

⁴ Bodo i Reri. wysokieobcasy.pl, 12 maja 2010. [dostęp 12 maja 2010].

Inaczej opisuje to Arkady Fiedler:

[...] a Bodo jak to Bodo. Niestety gładysz, dzióbasowy letkiewicz, po kilku tygodniach sprzykrzył sobie egzotyczną aktorkę i tu zaczęła się mniej chwalebna część romansu. Bodo zaczął bezceremonialnie wypychać Reri w ramiona innych galopantów, swych koleżków, a im więcej ich było, tym lepiej dla niego; im rzęsiściej lała się gorzałka, tym skuteczniejsza woda na młyn szłałaputa. Gdy Reri wyrwała się z birbancko-sprośnego bagienka i wyjechała z Polski, już było za późno, by się wyprostować; nie mogła wyzbyć się trunkowego nałogu.⁵

Był już popularnym aktorem, który wystawnie i beztrzesko żył. Dowodem tego może być fakt, że dnia 27 maja 1929 r., prowadząc swój samochód marki Chevrolet, którym podróżował z Warszawy do Poznania wraz z czterema pasażerami, nocą spowodował wypadek; pojazd na zakręcie wypadł z jezdni i stoczył się 4-metrowego nasypu i w wyniku czego śmierć poniósł aktor Witold Roland. Bodo został skazany na karę 6 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu⁶.

Tablica upamiętniająca teatrzyk Qui Pro Quo i jego artystów na Senatorskiej 29/31 w Warszawie; https://pl.wikipedia.org/wiki/Eugeniusz_Bodo

⁵ A. Fiedler, *Wiek Męski-Zwycięski*, s. 218; https://pl.wikipedia.org/wiki/Eugeniusz_Bodo

⁶ *Tragiczny wypadek znanego artysty warszawskiego*. „Gazeta Lwowska”, s. 1, nr 120 z 28 maja 1929; https://pl.wikipedia.org/wiki/Eugeniusz_Bodo

Bodo był człowiekiem kolorowym, miłośnikiem kobiet i jedzenia, ale także abstynentem⁷. Miał psa, doga niemieckiego – arlekina o imieniu Sambo⁸

W 1935 r. był na turnè po Palestynie⁹. W 1939 r. zamieszkiwał przy ul. Marszałkowskiej 132¹⁰, a w kwietniu tego roku otworzył w Warszawie przy ul. Foksal 17 kawiarnię „Café-Bodo”; na piętrze kupił czteropokojowy apartament¹¹. Rozpoczął przygotowania do reżyserii nowego filmu „Uwaga – szpieg!”. Pod koniec sierpnia 1939 r. rozpoczął realizację filmu¹². Był u szczytu popularności. Ogromne dochody pozwoliły mu stać się jednym z najbardziej eleganckich mężczyzn Warszawy; w 1936 r. zdobył tytuł króla elegancji.

Po wybuchu II wojny światowej, we wrześniu 1939 roku Bodo przeniósł się do Lwowa, gdzie zamieszkał w Brzuchowicach, podlwowym kurorcie. Znając biegle rosyjski, został konferansjerem i występował w teatrze Tea-Jazz Henryka Warsa. Dokonywał nagrań swoich piosenek w wersji rosyjskiej¹³. Po powrocie z jednego z tournè po ZSRR, postanowił emigrować do USA i złożył w tej sprawie dokumenty, ujawniając obywatelstwo szwajcarskie.

Nie zdążył – NKWD aresztowało go 26 czerwca 1941 r. i został wywieziony do Moskwy, następnie osadzony w więzieniu w Ufie¹⁴. Przyczyną aresztowania było ujawnienie paszportu szwajcarskiego, wskutek czego był podejrzany o działalność szpiegowską. Na początku 1942 r. został poddany pierwszym przesłuchaniom, a w maju tego roku przeniesiony do więzienia Butyrki w Moskwie¹⁵, gdzie nastąpiły kolejne przesłuchania.

⁷ https://wyborcza.pl/1,76842,8323542,Bodo__dziecko_XX_wieku.html

⁸ S. Janicki, *Trubadur Warszawy – Eugeniusz Bodo; Jego życie i śmierć*. jednota.pl (archive.org), 2002-03-15. [dostęp 2017-02-10]; https://pl.wikipedia.org/wiki/Eugeniusz_Bodo

⁹ <https://polona.pl/item/nasz-przeglad-ilustrowany-dodatek-specjalny-do-nr-naszego-przegladu-r-13-i-e,MTAxNzUyMjQ/5/#info:metadata>

¹⁰ Bodo Junod Eugeniusz, art., m., Marszałkowska 132, tel. 2-13-72 za: Polska Akcyjna Spółka Telefoniczna: Spis abonentów warszawskiej sieci telefonów Polskiej Akcyjnej Spółki Telefonicznej 1938–1939, s. 32 (pol.). 1938. [dostęp 2013-06-20].

¹¹ Teatry Warszawy 1939. books.google.pl.

¹² *Film polski*. „Kurjer Poranny”. Nr 235, s. 8, 26 sierpnia 1939.

¹³ ПРІЦАЛЬНАЯ ПЕСЕНКА ЛЬВОВСКОГО ДЖАЗА, вальц, муз. Г. Варса, сл. П. Григорьева, ЕВГЕНИЙ БОДО, Львовский теа-джаз-орк. под упр. Г. Варса, АПРЕЛЕВСКИЙ ЗАВОД, 10550 Г-л/ты-5, СССР (pl. *Pożegnalna piosenka lwowskiego jazzu*, walc – ros. wersja *Tylko we Lwowie*, muz. H. Warsa, sł. P. Grigorieva, Eugeniusz Bodo Lwowski Tea-Jazz pod dyr. H. Warsa., Wytwórnia (płyty) Aprelewska, 10550 G-l/ty-5, ZSRR) (ros. • niem.). [dostęp 2011-02-18]

¹⁴ „Dziennik Łódzki”, 14 XI 1994, nr 264, s. 23.

¹⁵ https://pl.wikipedia.org/wiki/Eugeniusz_Bodo

Butyrki (ros. *Бутырская тюрьма*) – więzienie przejściowe i śledcze w Moskwie, służące także do przetrzymywania więźniów politycznych. Drugie obok Łubianki, znane moskiewskie miejsce karni w okresie stalinowskim. Powstało jeszcze w XVII wieku jako jedno z najcięższych więzień państwa rosyjskiego. Po upadku powstania styczniowego Rosjanie wzięli tu tysiące polskich powstańców. Na przełomie wieku XIX i XX przewijano się przez nie rocznie 25-35 tys. ludzi. W ZSRR było to jedno z najcięższych więzień śledczych. Przechowywano w nim m.in. ofiary „procesu szesnastu”. 24 grudnia 1946 r. został tam prawdopodobnie zamordowany gen. Leopold Okulicki „Niedźwiadek”, ostatni komendant główny AK. Przebywał tam również i prawdopodobnie 22 października

Butyrki – więzienie przejściowe i śledcze w Moskwie, służące także do przetrzymywania więźniów politycznych; https://pl.wikipedia.org/wiki/Eugeniusz_Bodo

Decyzją specjalnej narady przy NKWD ZSRR z 30 października 1942 r. podpisanej przez Piotra Fiodotowa¹⁶ „jako element społecznie niebezpieczny” został skazany na 5 lat ciężkiego obozu wychowawczego. Wyrok został zatwierdzony 13 stycznia 1943 r.¹⁷. W czasie pobytu w Moskwie o jego uwolnienie starali się w imieniu ambasady polskiej Stanisław Kot i Tadeusz Romer, jednak władze sowieckie nie wyraziły na to zgody ze względu na jego szwajcarskie obywatelstwo. Bodo nie przyznawał się do polskiego obywatelstwa; prawdopodobnie uważał, że to mu może tylko zaszkodzić. Z tych samych przyczyn nie objęła go amnestia dla obywateli polskich. Dodatkowo władze sowieckie uznały interwencję polskiej ambasady jako kolejny dowód na jego domniemane szpiegostwo.

14 maja 1943 r. Bodo został odtransportowany z Moskwy do łagru w Kołtasie¹⁸, w którym 19 czerwca został zdiagnozowany przez komisję

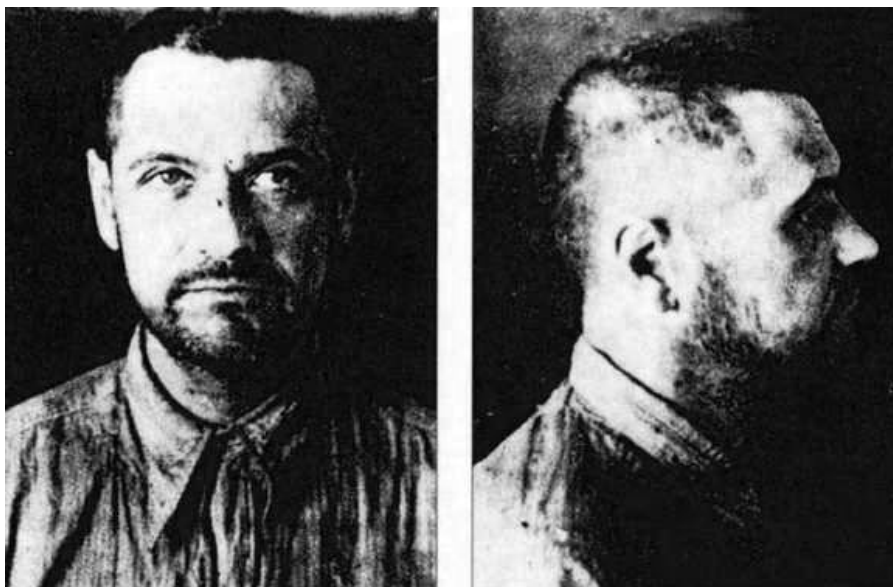
1946 został zamordowany Stanisław Jasiukowicz „Opolski”, członek władz Polski Podziemnej. <https://pl.wikipedia.org/wiki/Butyrki>

¹⁶ Piotr Wasiljewicz Fiedotow – generał radziecki i długoletni szef kontrwywiadu OGPU (Głównego Zarządu Bezpieczeństwa Państwowego/NKWD/MGB/KI/MVD). Wikipedia.

¹⁷ Marta Grzywacz, *Eugeniusz Bodo. Element społecznie niebezpieczny*. „Ale Historia”. 10/2016 (216), s. 8–10, 2016-03-07. Agora SA (pol.); https://pl.wikipedia.org/wiki/Eugeniusz_Bodo

¹⁸ Kołtas – miasto w obwodzie archangielskim było wielkim centrum przelądkowym, a także producentem drewna i wyrobów drewnianych. Od 1930 r. Kołtas stał się centrum przesyłowym wielkiej ilości zesłańców i więźniów, których stąd transportowano rzekami do łagrow w całym obwodzie archangielskim. Powstaje

lekarską jako niezdolny do pracy z powodu pelagry wskutek głodu i wyniszczenia, został umieszczony w obozowym szpitalu.

Eugeniusz Bodo po aresztowaniu przez NKWD 1941. Ostatnie zdjęcie

Eugeniusz Bodo a właściwie Bohdan Eugenie Junod zmarł 7 października 1943¹⁹ i został pochowany w zbiorowym grobie²⁰. Jednak w czasach PRL-u, ze względów politycznych, podawano fałszywą wersję, zgodnie z którą Bodo miał zostać rozstrzelany przez Niemców po ich wkroczeniu do Lwowa²¹.

Pomiędzy styczniem a kwietniem 1943 r. jego współwięźniem na Butyrkach był 21-letni wówczas Alfred Mirek, późniejszy rosyjski muzykolog, który opisał swoje wspomnienia w wydanej w 1989 r. autobiografii *Dziennik więźnia*.

10 łagrów, głównie przesyłowych. Część zesłańców po odbyciu wyroku osiedlała się w mieście i stawali się oni znaczną grupą mieszkańców. Od początku marca 1940 przez cały rok do Kotłasu przybywały tysiące zesłanych Polaków. Polscy jeńcy wojenni zaczęli budowę kolei Kotłas – Workuta, która została otwarta po ukończeniu w 1942 roku mostu na Dwinie.

¹⁹ Marta Grzywacz, op. cit.

²⁰ Piotr Lisiewicz: „Zdażyłem wziąć płaszcz i kapelusz”. 70 lat temu komuniści zamordowali Eugeniusza Bodo. niezalezna.pl, 6 października 2013. [dostęp 2013-09-27]. https://pl.wikipedia.org/wiki/Eugeniusz_Bodo

²¹ W rzeczywistości prawdziwa data i okoliczności śmierci Bodo były znane w PRL, pojawiła się ona z komentarzem „zmarł na terenie ZSRR” w *Encyklopedii Warszawy*, wyd. PWN, 1975, z kolei *Słownik biograficzny teatru polskiego: 1765-1965* z 1973 podał niejednoznacznie „zmarł po 4 lipca 1941 na terenie ZSRR”. Mimo to, powstałe po 1975 wydania *Encyklopedii powszechnej PWN* powtarzały fałszywą datę i okoliczności śmierci Bodo, tym samym kłamiąc z premedytacją. Ostatnim wydaniem z podaną datą 1941 jako datą śmierci było wydanie z 1995, a więc już po publikacji w prasie listu od rosyjskiego Czerwonego Krzyża na temat śmierci Bodo z dołączonymi zdjęciami więziennymi. https://pl.wikipedia.org/wiki/Eugeniusz_Bodo

EUGENIUSZ BODO
1899+1943

POLSKI AKTOR FILMOWY, REWIOWY I TEATRALNY, REŻYSER,
SCENARZYSTA, TANCERZ I PIOSENKARZ URODZONY W GENEWIE

ARESZTOWANY W 1941 NA ULICACH LWOWA PRZEZ NKWD

SKAZANY NA 5 LAT CIĘŻKIEGO ŁAGRU JAKO ELEMENT
SPOŁECZNIE NIEBEZPIECZNY

NIE UDAŁO SIĘ GO UWOLNICW RAMACH AMNESTII DLA OBYWATELI
POLSKICH GDYŻ WŁADZE RADZIECKIE NIE WYRAZIŁY NA TO ZGODY
ZE WZGLĘDU NA JEGO SZWAJCARSKIE OBYWATELSTWO

ZMARŁ W KOTŁASIE (OBW. ARCHANGIELSKI)
Z GŁODU, WYCIĘNCZENIA I PELAGRY

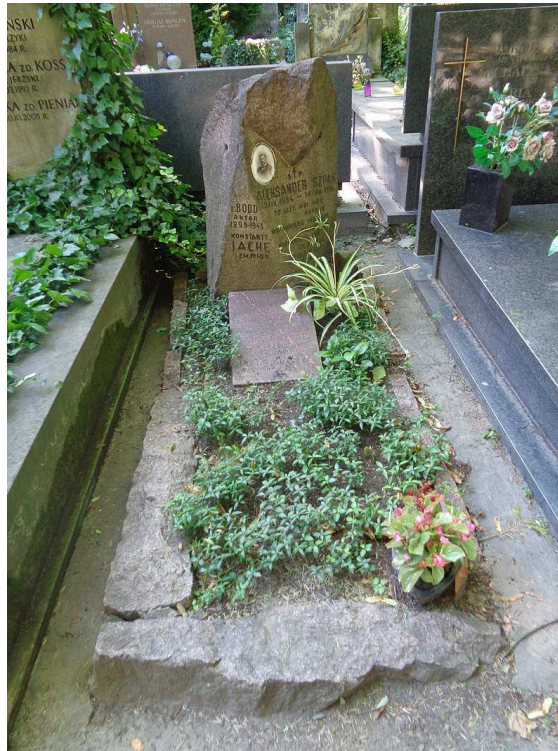
DEMOTYWATORY.PL

**Eugeniusz Bodo dziś wchodzi na ekrany
TV**

Następnie Stanisław Janicki, polski, dziennikarz i krytyk filmowy zrealizował film pt. „Eugeniusz Bodo – za winy niepopołnione” ukazujący biografię artysty a szczególnie różne wersje aresztowania i śmierci E. Bodo²². W filmie wystąpił A. Mirek, który spędził w sowieckich łagrach wiele lat. I to on w 1943 r. w więzieniu NKWD na moskiewskich Butyrkach zetknął się z Eugeniuszem Bodo. Mirek powiedział, iż aktor był tam już od dwóch lat i nikt go nie przesłuchiwał, jakby o nim zapomniano. Znajdował się w ciężkim stanie, słabł i puchł, nerki odmawiały mu posłuszeństwa. Aby oszukać głód, pił duże ilości

²² Film S. Janickiego można znaleźć w internecie <http://blogpublika.com/2018/10/07/7-pazdziernika-1943-roku-w-sowieckim-lagrze-w-kotlasie-zmarl-eugeniusz-bodo/>

wody z solą. Pewnego dnia został zabrany z celi. Kilkanaście miesięcy później A. Mirka wywieziono do innego łagru i tam spotkał więźnia, który był świadkiem śmierci polskiego aktora. Kiedy przywieziono go do obozu, znajdował się już w stanie agonii. Wprost z wagonu zanieśono go na noszach do łagrowego szpitala i stwierdzono zgon. Ciało wrzucono do zbiorowego grobu²³

Symboliczny grób Eugeniusza Bodo na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie; https://pl.wikipedia.org/wiki/Eugeniusz_Bodo#/media/Plik:Bohdan_Eug%C3%A8ne_Junod_gr%C3%B3b.jpg

Dopiero 18 października 1991 r. Eugeniusz Bodo został zrehabilitowany przez rosyjskie władze na podstawie artykułu 3. Ustawy Federacji Rosyjskiej „O Rehabilitacji Ofiar Politycznych Represji”. Dla upamiętnienia Jego pamięci dnia 2 października 2011 r. w Kotłasiu na cmentarzu Makaricha odsłonięty został pomnik, będący symboliczną mogiłą artysty.²⁴ Jego symboliczny grób znajduje się także na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie (kwatery 74-3-7)²⁵.

Cześć Jego Pamięci!

²³ Ibidem.

²⁴ Pomnik Eugeniusza Bodo stanął w Rosji. wyborcza.pl, 3 października 2011. [dostęp 3 października 2011].

²⁵ *Cmentarz Stare Powązki: KONSTANTY JACHE*, [w:] *Warszawskie Zabytkowe Pomniki Nagrobne* [online] [dostęp 2020-04-09]; https://pl.wikipedia.org/wiki/Eugeniusz_Bodo#/media/Plik:Bohdan_Eug%C3%A8ne_Junod_gr%C3%B3b.jpg